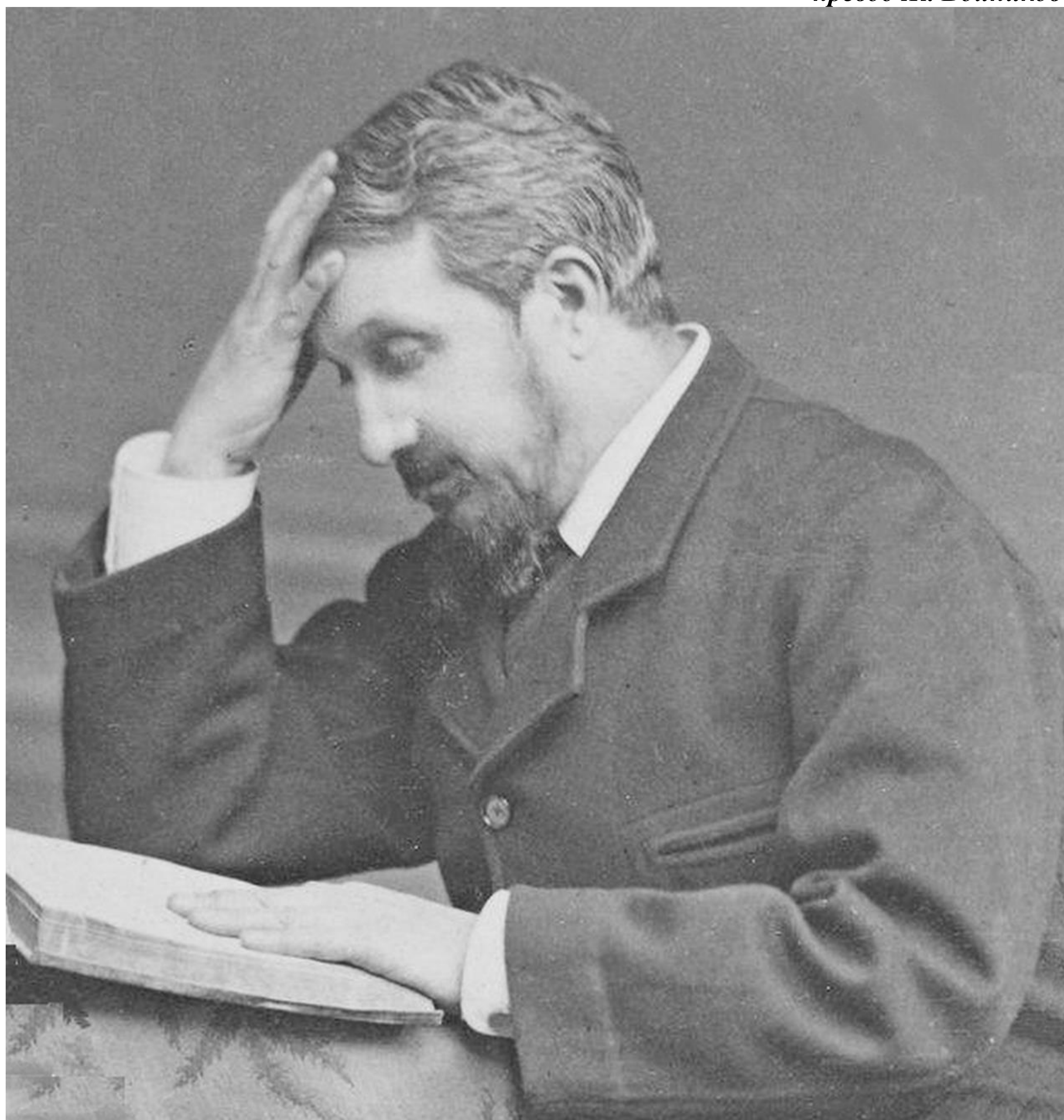
ХРИСТИЯНСКА БЪЛГАРИЯ

Историческо изследване от Адолф Д`Арвил
превод Ж. Войников

Адолф Д`Арвил

в памет на Анри Деларуа

Париж, 1861 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

СОЛУНСКИЯТ ВИКАРИАТ
КОНСТАНТИНОПОЛСКАТА И ЙЕРУСАЛИМСКАТА ПАТРИАРШИЯ
РАЗДЕЛЯНЕ НА СОЛУНСКИЯ ВИКАРИАТ
СЪЗДАВАНЕ И ПОКРЪСТВАНЕ НА ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО
СПОР ЗА ЮРИСДИКЦИЯ НАД БЪЛГАРИЯ
ОТДЕЛЯНЕТО НА ИЗТОЧНИТЕ ЦЪРКВИ
ОХРИДСКАТА ПАТРИАРШИЯ
ВТОРОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО И ТЪРНОВСКАТА ПАТРИАРШИЯ
ЛАТИНЦИТЕ ПРЕВЗЕМАТ КОНСТАНТИНОПОЛ
ТУРЦИТЕ УНИЩОЖАВАТ ДЪРЖАВИТЕ НА СЪРБИ, БЪЛГАРИ И ГРЪЦИ
ПОТИСКАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА
ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЕГАШНОТО СЪСТОЯНИЕ
ДОКУМЕНТИ, КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА НА ПАПА ПИЙ IX С БЪЛГАРИТЕ-УНИАТИ

Трябва ли България да бъде включена в Константинополската патриаршия? Този въпрос, който е от голям интерес и днес, е горещо обсъждан от десет века. Той все още ни вълнува в момента и днес е тясно свързан с борбата на народа, който в началото на X в. получи правото да използва славянската литургия, и днес отхвърля гръцкото религиозното и културно превъзходство.

Следователно си заслужава, да се проучи какви са били отношенията на този народ с Рим и с Константинопол.

Българите, са един от най-новите народи пристигнали в Европа, който след като два пъти е образувал отделни и силни царства, е бил завладян от Османската империя.

Въпросът за юрисдикцията над първоначалната организация на българската християнската църква, и нейните основни характеристики, трябва да се проследят накратко.

СОЛУНСКИЯТ ВИКАРИАТ

От ранговете на епископите, след римския понтифекс[1], патриарсите или примасите заемат първо място. Според указанията, съдържащи се в 6-ия канон на Никейския християнски събор, от 325 г., християнските земи са разделени на три патриаршии, създадени от апостолите Свети Петър и Свети Марк, чиито седалища са Рим, Александрия Египетска и Антиохия.[2]

Папата, епископ на Рим и приемник на свети Петър, винаги е имал върховенство над всички патриаршии в християнския свят; но не е упражнявал пряка и непосредствена юрисдикция над епархиите, принадлежащи към другите патриаршии, въпреки че е в общение с тях.

„Папата“, казва Жозеф дьо Местр, „има пет различни длъжности, той е епископ на Рим, митрополит на областта около града, примас на Италия, патриарх на Запада и накрая суверенен понтифекс (наместник на Св. Петър).

Папата никога не е упражнявал върху другите патриаршии, правомощия различни от посочените; освен ако не е имало някакъв въпрос от голяма важност, някаква голяма

[1] Т.е. папата, това е официалната му титла. (б. пр.).
[2] Fleury, Histoire ecclésiastique, liv. XI, chap. XX

злоупотреба или някакво обжалване по важни въпроси, суверенните понтифекси (т.е. папите), не са се намесвали изобщо в църковната администрация но източните църкви."

Юрисдикцията на папата се прилага пряко от IV век в Мала Азия, Илирия, Тракия, Македония, Италия, Галия, Испания и Африка. Тези страни са образували особената патриаршия на Рим.

От актовете на Никейския събор, знаем че пряката власт на Светия престол е била предоставена в някои части Римската патриаршия, на някоя второстепенна катедра, с няколко епископства под своята зависимост.

Така, ако говорим само за Изтока, през 325 г. е имало екзархати в Ефес и Цезарея (Кесарея) в Кападокия и в Хераклея – Тракия.[3]

Тези седалища са наречени *suburbicaires* – субурбикарии, или субурбикарни епархии[4], за да покажат прякото си отношение към папския град. Сегашните митрополити на Цезария и Хераклея все още пазят прерогативи и титли, които напомнят за древните екзархати.[5]

Вторият канон, приет на Великият събор в Константинопол, проведен през 381 г., потвърждава разделенията и юрисдикциите, които посочих по-горе. Тук възникват промени само за Илирия и Тракия.

Границите на страната, определяна в различни периоди под името Илирия, са варирали значително.[6] При разделенията на Римската империя след смъртта на Константин Велики, Илирия първо принадлежи на Запада и се простира още по-на изток.

През 379 г., когато Теодосий все още е свързан със „западната" империя на Грациан, тя е разделена на две части. Западна Илирия има за столица Срем. Източна Илирия, тогава включва цяла Гърция и Македония, със столица Солун.

Папа Свети Дамас[7] поставя в този град апостолически наместник за цяла източна Илирия. Тази роля е поверена първо на Свети Аскол и той кръщава Теодосий. Солунският викариат продължава да съществува след смъртта на свети Аскол и да упражнява своята юрисдикция, от името на Светия престол на Рим, наред с други страни, и над това, което днес наричаме България.[8]

КОНСТАНТИНОПОЛСКАТА И ЙЕРУСАЛИМСКАТА ПАТРИАРШИЯ

След преместване столицата на империята в Константинопол, епископството на тази резиденция, първоначално е била подчинена на Хераклейския екзархат, и естествено се стреми да се издигне. [9]

През 381 г. на първия Велик събор в Константинопол, епископът на този град получава титлата примас, пръв по ранг след епископа на Рим, тъй като Константинопол вече е новият Рим. Но все още епископът на Константинопол, не притежава някаква власт над други епископи.

---

[3] Fleury, liv. XI, chap. XX.

[4] От лат. suburbis – предградие, диоцези на крайградските райони на Рим, известни от античността. В исторически план най-влиятелните епископи на Римската курия са назначавани на катедрите на тези епархии.

[5] Ubicini, Lettres sur la Turquie, 2°partie, page 136, et Fleury, liv. LV, chap. LI.

[6] Farlati, Illyricum sacrum, tome 1. Du Gange, Illyricum vetus ac novum, Traité préliminaire, chap. 1.

[7] Дамас I (Damasus I) е римски папа от 1 октомври 366 г. до 11 декември 383 г.

[8] Assemani. Kalendaria Ecclesiœ universœ, tome II, page 266. Трудовете на Фарлати, Дю Канж, Асемани и Фльори, които цитираме най-често, съдържат посочването на всички оригинални източници, както византийски, така и латински.

[9] Histoire de Photius, par l'abbe Jager, Introduction. Pitzipios, I'Eglise orientale, 1-re partie.

Видяхме, че вторият канон на същия този събор, изрично освещава юрисдикциите, приети още на Никейския събор. На Халкидонския събор през 451 г. патриаршеската титла е призната на катедрата в Йерусалим.[10]

Този събор приключи, легатите на папата вече се бяха оттеглили, когато около 1/3 от отците се събраха и като добавиха три нови канона към вече гласуваните актове, предоставиха на престолния Константинопол, върховенство над страните, които бяха дотогава част от Римската патриаршия, тоест върху диоцезите на Понт, Тракия и Азия, както и върху епископствата, установени във варварските страни.

Това решение е мотивирано от обстоятелството, че привилегиите на папството се дължат на статута на Рим като управляващият град. И след като Константинопол, става в седалище на империята и сената, трябва да има същите предимства.[11]

Папа Свети Лъв[12] се обявява против решенията, взети само от няколко отци от Халкидон без присъствието на неговите легати. Той ревностно се бори срещу тенденцията, църковната юрисдикция да зависи от вариациите във временното господство. Неговите наследници продължиха тази борба. Папа Бонифаций II, имаше разногласия с Теодосий II, който противно на папската юрисдикция, се стреми да присвои властта над Илирия.[13] Въпреки усилията на суверенните понтификси, юрисдикцията на Константинополската патриаршия прояви тенденция да установява властта си, за сметка на Хераклейския екзархат и Солунския апостолическия викариат, когато нашествието на варварските племена прекъсна всичко.

Трябваше се разкажа за началото на Константинополската патриаршия, за да се обяснят корените на продължителният конфликт, възникнал много рано между стария и новия Рим за юрисдикцията над България.

Далеч съм от мисълта да уроня престижа на катедра, провъзгласена от свети Йоан Златоуст, свети Игнатий, и толкова много други достойни и благочестиви патриарси, която в началото на този век имаше същата участ, като архиепископията на Париж през 1848 г., да бъде пролята кръвта на нейния пастир. Там, където пастирът умира за паството си, християнската традиция е жива и ще продължи.

Освен това католическата църква по-късно признава новия патриарх по най-тържествения начин и по-специално на Римския събор през 1215 г. и на Флорентинския събор през 1439 г., на Константинопол е даден същият статут, като този на Рим.[14]

И накрая, авторитетът на Константинополската патриаршия е необходим на цялото християнство, за да се противопостави на ислямизма и да уравновеси поглъщащото влияние, което друга църква от гръцкия обред може да узурпира, заплашвайки свободата на християните от Изтока.[15]

РАЗДЕЛЯНЕ НА СОЛУНСКИЯ ВИКАРИАТ

Преди нашествието на българите, в Солунския викариат се е случило едно събитие, което трябва да спомена тук. Император Юстиниан е роден в съседство[16] или в самата древна Лихнида, т.е. в района на днешния град Охрид. Историците не са единодушни по този въпрос. Сигурно е, че той е искал да придаде особен блясък на

---

[10] Histoire de Photius, Introduction. Fleury, liv. XXV, chap. LVIII, et liv. xxvIII, chap. XXIII.

[11] Histoire de Photius, Introduction.

[12] Лео, папа от 29 септември 440 до 10 ноември 461 г.

[13] Fleury, liv. XXIV, chap. nx1, et liv. XXXII, chap. XXXIV. Joseph de Maistre, Du Pape, liv. I.

[14] Acte du concile de Florence. 1861, 16 pages. Institutiones juris canonici, a Lancelotto, liv. I, tit. 5.

[15] Има се предвид Московската патриаршия с претенциите си да бъде „Третия Рим“. (б. пр.).

[16] Юстиният I е роден в градчето Таврезиум (*Tauresium*) отговарящо на съвр. село Таор или Тавор, намиращо се на 20 км от Скопие.

този град, получил името Юстиниана Прима[17]. Под претекст, че народите на Панония са твърде далеч от град Солун, той иска от папите Агапет (13 май 535 – 22 април 536) и Силверий (1 юни 536 – март 537) разрешение да създаде друг апостолически викариат в Юстиниана Прима, заменяйки старото епископство на Лихнида. Папа Вигилий (29 март 537 – 7 юни 555) дава съгласието си през 541 г.

Ето какво намираме по този въпрос в Новела 131. Независимо от това, което се отнася до Юстиниана Прима, тези пасажи ясно показват какви са били отношенията на Константинопол с Рим през VI век. Първата глава се отнася до признаването на първите четири събора. „Гл. II. Следователно ние одобряваме, според определенията на тези събори, че най-светият папа на древния Рим е първият от всички църковни лица и че благословеният архиепископ на Константинопол – новият Рим, е на второ място след Светия апостолически престол на Рим, но е поставен преди всички останали седалища. (Александрия, Антиохия и Йерусалим.)

Гл. III. Благословеният архиепископ на Юстиниана Прима, ще има под своя юрисдикция епископите на провинциите на Двете Дакии, Превалитана, Дардания, Горна Мизия и Панония. Тези епископи ще бъдат ръкоположени от него, но самият той ще бъде ръкоположен от неговия синод (proprio concitio) и в провинциите, които са му подчинени, той ще заема мястото на викарий на апостолския престол, според това, което е определено от Папа Вигилий.“

Това нововъдение на папството и империята, което приемникът на Фарлати нарича „екзархат“ с достатъчно основание, не е ефимерно.[18]

Така знаем, че папа Свети Григорий Велики (3 септември 590 – 12 март 604) предава палиума на епископа на Юстиниана Прима, утвърждава го като апостолически викарий, който да получава даровете, наречени *xenia*[19], и дори да налага канонични наказания.[20]

Тези подробности показват оригиналния характер на създадената нова църковна структура от Юстиниан, чието значение често е преувеличавано или подценявано. Ще видим каква е тя по-късно, когато Охрид се издига по времето на българите върху руините на Лихнида и Юстиниана Прима.[21]

СЪЗДАВАНЕ И ПОКРЪСТВАНЕ НА ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

В началото на VII век българите заемат бреговете на Каспийско море, в близост до Волга.[22] Плащали данък на аварите; но тъй като българите бил от расата на тези варвари, се стремили да бъдат третирани наравно със своите завоеватели и като не получили това, те се разбунтували.

[17] Намирал се е в близост до сърв. бивш български град Лебане, намиращ се на 7 км от Лесковац в Моравско. Останките на Юстиниана Прима, местното население нарича Царичин град. (б. пр.).

[18] Histoire de Pho-tius, Intr. Викариите имат същите правомощия като екзарсите, но с тази разлика, че те изтичаха със смъртта на всеки папа, и трябва да се подновят от новия папа, докато правомощията на екзарсите не се подновяват при смъртта на папата.

[19] От гръцки ξενία – гостоприемство, институционализирана връзка, основана на щедрост, обмен на подаръци и реципрочност. В случая дарения от вярващите за църковния пастир.

[20] Illyricum sacrum, tome VIII, pages 166 à. 172.

[21] Древните лихнидийци, били по-високи по ранг и положение, и са били архиепископи на Юстиниан Прима. Когато тяхната метрополия е била свалена от българите, е наследена от Ахрида (Охрид). Illyricum sacrum, tome VIII, page 158.

[22] Остарели виждания, битували през XIX век. (б. пр.).

Тогава император Ираклий се съюзил с техния цар на име Кубрат. Това беше продължението на умната политика, вдъхновила този гръцки (византийски) император да призове сърбите и хърватите, като ги превърне в опора срещу Аварите[23].

Българите обаче се раздвижили. Първо окупирали Бесарабия и Молдова. Синът на Кубрат се установил между Балкана и Долния Дунав в страната, наречена днес България (б. пр., а тогава – Долна Мизия и Малка Скития). Тогава тази страна била заета от седем славянски племена, с които българите не след дълго се слели и чийто език възприели, като естествено внесли някои изменения.

Българите били в постоянна война с гръцката империя (Византия).[24] След един от техните походи, сестрата на Богорис[25] (Борис) тогавашния цар на българите, била пленена: отвели я в Константинопол, където приела християнството. По това време, в двора на варварският цар имало едни гръцки монах, пленник на име Теодосий Куфара, който беше спечелил доверието на царя и често му говорил за истините на нашата религия. После бил разменен за принцесата, която продължила към брат си, проповедта започната от монаха.[26]

Но покръстването на българите трябва да е отчасти дело на човека, изиграл най-голяма роля в религиозната история на славянския народ – на Свети Методий. Той бил брат на Свети Кирил и родом от Солун, тоест от самия град, който беше седалище на викариата, намиращ се под пряката юрисдикция на Рим, както и Илирия.

Ние не сме на ясно с времето, когато Свети Методий отива в България: следователно не знаем точно дали заминаването му е било преди или след свалянето на Свети Игнатий, което се е случило през 857 г.[27]

Но този патриарх вече бил сменен от Фотий, когато в България избухнал глад, Борис заповядал в цялата държава да се отправят молитви към Бога на християните. Известно време по-късно царят решил да промени името се на Михаил през 864 г., според някои, от епископ изпратен от Константинопол, а според други от самия Свети Методий, което изглежда вероятно.

Церемонията се провела през нощта, но когато народа научил за това, се разбунтувал. Царят знаел как да наложи със смелостта си, волята си и народът не закъснял да последва примера му.

Отношенията, които българите поддържали с Константинопол, не се отклонявали от общението и с Рим. Тогава Фотий заемал патриаршеския пост, но разривът на гърците със Светия престол не бил пълен, а остава в начално състояние, според израза на папа Бенедикт XIV.[28] Освен това знаем, че Методий, подобно на брат си Кирил по време на многобройните си мисии, винаги е признавал римското върховенство.

Папа Йоан VIII (14 декември 867 – 14 декември 872), пред когото Методий е обвинен, че е проповядвал на славянски език, в крайна сметка признал неговото делото и го назначил за архиепископ на Моравия. [29]

---

[23] Amedee Thierry, Histoire d'Attila et de ses successeurs, tome II. Assemani, tome I, 2 partie, chap. XI; tome II, 2 partie, chap. II, pages 28 et suivantes, 208 et suivantes.

[24] Assemani, tome II, page 371.

[25] Авторът използва навсякъде в текста неправилната транскрипция на името Богорис, която е взел от литературата, аз я земиних с Борис. (б. пр.).

[26] Histoire de Photius, pages 129 et suivantes.-La Bulgarie, par P. Vretos, page 41. Fleury, liv. L, chap. XLIX.-Assemani, tome II, pages 372 et 373; tome III, pages 23 et 29. Du Cange, Illyricum vetus ac novum. Familia, etc., chap. vu.

[27] Assemani, tome II, pages 168 et suivantes; tome III, pages 45 et suivantes. (б.пр. Методий никога не е бил в България, авторът греши).

[28] В краткото описание на източните обреди, което започва с тези думи: Allatae sunt ad congregationem. (Те дойдоха на събранието).

[29] В том III на Асемани е поместено писмото, написано по този въпрос от Йоан VIII до княза на Моравия, стр. 152.

А свети Кирил, починал в самия Рим и бил погребан в църквата „Свети Климент". Много интересната легенда разказва, че майката на Кирил, поискала пренасянето на мощите му в Солун, но тялото на светеца вдигнало ръка, за да покаже, че иска да остане в Рим.[30]

Християнският свят трябва да почита паметта на тези двамата велики мъже.[31] На техния гений се дължи основаването на славянската църква, която е като връзката между Запада и Изтока, стига да остане вярна на двойния си характер, който нейните свети основатели са завещали, а именно унията с Рим и спазването обредността на източната литургия.

СПОР ЗА ЮРИСДИКЦИЯ НАД БЪЛГАРИЯ

Българите не след дълго, не знаем точно по каква причина, се отвърнали от гръцките мисионери. През август 866 г. те изпратили пратеничество при папа Николай I с подаръци, за да се консултират с Негово Светейшество по различни въпроси и да го попитат дали няма да им бъде разрешено да създадат независима патриаршия.[32]

Тогава Западното християнство проявявало жив интерес към покръстването на българите, и това пратеничество донася първите сведения за тях.

Така Карл Плешиви установил десятък върху духовенството във Франция, за да подпомогне възникващата българска църква.[33]

Папа Николай I, приел това с голяма радост; задържал известно време българските пратеници, към които се отнасял почтено, и побързал да изпрати в страната им римски мисионери, които да заместят гръцките.[34]

За съжаление се забавил с установяването на самостоятелна йерархия, както искали българите. Николай I им писал, че все още не може да им даде окончателен отговор по този въпрос, но ще имат архиепископ. Това забавяне предизвика най-неблагоприятните последици.

Връщането на България под юрисдикцията на Римската катедра, изгонването на гръцките мисионери, проявеното пренебрежение към мирото, които те са осветили, силно разгневили Фотий![35]

Тогава възникнал въпросът за юрисдикцията над България, като един от най-острите елементи на раздора между Рим и Константинопол, и вероятно това е причината, която допринесе най-много за разделението (за схизмата през 1054 г.), което беше и което все още е, толкова фатално за двете църкви.

Така започнал разгара на тази разпра. По инициатива на Фотий, императорите на Константинопол; Михаил и Василий написали писмо до Борис-Михаил, пълно с обвинения срещу Римската църква. Царят на българите побързал да изпрати писмото на Николай I, който счел за необходимо при това обстоятелство, да прибегне към помощта на най-просветените архиереи на Запада.

На 23 октомври 867 г. той писал до покойния Хинкмар, архиепископ на Реймс, с молба за мнението му относно оплакванията на гръцкия патриарх по въпроса за юрисдикцията на България.[36]

---

[30] Cyprien Robert, le Monde slave, tome II, page 264 et passim (и следващи).

[31] За св. Кирил и св. Методий вж. Асемани, том III, 1,. част, и „Всеобщата история на католическата църква" (I'Histoire universelle de l'Eglise catholique), от абат Рорбахер, том XII от 2-ро издание.

[32] Assemani, tome II, 1 partie, chap. V. lllyricum sacrum, page 182, et l'Appendice du tome VIII.

[33] Idem, tome II, page 160, Ab episcopis regni sui non par vam summam accipiens. (Взема не малка сума от епископите на своето кралство).

[34]Anastase le Bibliotaecaire, dans la Vie de Nicolas l, cite par Assemani, tome II, page 171.

35 Histoire de Photius, pages 144 et suivantes.

„Когато прочетете това писмо“, писал папата в заключение, „изпратете го незабавно до другите архиепископи в кралството на Карл (Франция), така че всеки в своята епархия да разгледа тези въпроси със своите суфрагани (подчинени епископи) и ми напишете какво е тяхното мнение, което ще очаквам да ми изпратите“[37].

По същото време папата писал на Карл Плешиви да позволи на епископите на своето кралство да се съберат по този въпрос. С такова вниманието, църквата на Франция вече се радвала сред цялото (б. пр. западно) християнство.

Хинкмар прочел писмото от Николай I до краля на Франция в присъствието на няколко епископи в кралска резиденция в Лион и било решено да се потърси мнението на най-известните епископи и учени богослови. Запазени са отговорите на Еней, епископ на Париж, и на Ратрам, монах от Корби.[38] Техните отговори много ясно доказват правотата на папата както по въпросите на догмата и обредността, така и „по отношение на юрисдикцията над България.

Така през IX век, Франция е била дълбоко загрижена за конфликта, разигравaщ се на Изток, и е предоставила помощ на папството не само чрез парични дарения, но и чрез по-ценната помощ на своите учени богослови.

Германските епископи също били запитани и се събраха на съвет във Вормс; но не успели да изпратят мнението си, защото междувременно Фотий бил свален и в Константинопол, се завърнал като патриарх Игнатий, който дал пълно удовлетворение на папата по отношение на догмата и обредността, но въпросът за юрисдикцията над България, се превърнал в препъникамъка към постигането на един траен съюз между Рим и Константинопол.[39]

Видяхме, че Римската курия не проявила бързината, която изискват обстоятелствата в окончателното установяване на българската църква.

Уморен от това забавяне и знаейки, че законните представители на папата председателстват събора в Константинопол, Борис-Михаил изпратил своите посланици, които да питат, към коя църква, окончателно принадлежи България.[40]

Съборът бил приключил преди три дни. Актовете били подписани и депозирани в „Света София“, когато император Василий свикал на конференция легатите на папата, Константинополския патриарх Игнатий, и пратениците на патриарсите на Александрия, Антиохия и Йерусалим. Българските посланици били изслушани: те заявили, че страната им се е управлявала от гръцкото духовенство по време на нашествието, и е отвоювана от Византийската империя.[41]

Легатите на папата отговорили, че многообразието от езици не обърква реда в Църквата; че не става въпрос за разделянето на империите, а за законността на диоцезите; че папите безспорно е управлявал тази страна и че българите, като са се подчинили доброволно на Римската църква, са върнали Светия римски престол в неговите древни, неотменими права. И накрая, те категорично отхвърлили правомощията на конференцията да решава въпрос, за който те самите не били отговорни да решат и който трябвало да се разгледа от Светия престол. Дори предварително обявили решението на конференцията за нищожно.

Императорът и източните прелати обаче дадоха на българите декларация на гръцки език, че ще докладват въпросът им на Константинополския патриарх.[42] Убедили

---

[36] Assemani, tome II, page 175.

[37] Fleury, livre LI, chap. VI.

[38] Rohrbacher, tome XII, page 255.

[39] Histoire de Photius, page 165. Rohrbacher, tome XII.

[40] Assemani, tome n,1,. partie, chap. IV, page 32, et chap. V, page 36. Rohrbacher, tome XII.

[41] Nomme Gabriel, Theophylacte ou Agathon. II y a une Jongue dissertation a ce sujet-dans Assemani, tome Ill, 1 par tie, chap. 111.

[42] Assemani, loc. cit. Fleury, livre LI, chap. XLVIII.

ги да отзоват латинските свещеници. Тогава България получи гръцки епископ, ръкоположен от Константинополския патриарх, който изпратил там и голям брой гръцки монаси.

Свидетелствата на историците за причините за тази промяна сред българите са ясни. „Папата – казва Дюканж, – отказвайки да постави патриарх в България и отлагайки от ден на ден изпращането на архиепископ, който да изпълнява неговите функции, принудил българите да прегърнат гръцката църква.[43]

Но връщайки се към вече посочения ред на мисли, виждаме че тази променя, все още не е отделила България от католическата общност. Тогава патриаршеският трон в Константинопол бил зает от Игнатий, почитан и от двете църкви като светец, който признал върховенството на Рим и когото съборът, председателстван от папските легати, току-що беше възстановил на патриаршеския трон.

После Фотий се върнах, на патриаршеския трон. Неговите наследници Стефан и Антоний, поддържли диалог с папата, „Ecclesiae romanàe conjunctissimi.” (най-свързани с Римската църква).[44] Така настъпила промяна на патриаршеската юрисдикция и може би на обреда.

ОТДЕЛЯНЕТО НА ИЗТОЧНИТЕ ЦЪРКВИ

Българското царство се разширило значително на запад, разположено между Черно и Адриатическо море.[45] Борис-Михаил и синът му Симеон направили град Охрид, издигнат върху руините на Лихнида и Юстиниана Прима, своя резиденция. Един от техните наследници, Самуил, официално поставил столицата си там.

Ако сравним това обстоятелство с казаното по-горе, а именно, че Юстиниан е направил родния си град, резиденция на Солунския апостолически викариат и се позоваваме на светските съображения, довели до издигането на Константинополската патриаршия, лесно ще разберем, че град Охрид се е стремял към същата чест, която успява да постигне.

Отличителна черта на Константинополската патриаршия е разделянето на диоцеза ѝ на толкова много автономни и автокефални църкви, колкото независими държави са възникнали, или колко различни народи са под нейната юрисдикция. Тук това е напълно естествено явление, чиито елементи откриваме в причините, довели до образуването на тази патриаршия. Строго погледнато, това е следствие от първородния ѝ грях.

Ако град Константинопол имаше правото да си присвоява висши йерархични прерогативи в универсалната църква поради единствената причина, че е станал имперски град, нямаше да има нито логика, нито справедливост, да се отрече това право на градовете, които са станали столиците на държавите, напълно независими от Константинопол, като Охрид, Търново, Ипек[46], Москва и Атина, нито да се откаже независима йерархия на народите, които се отделиха от гръцката народност (б. пр. т.е. отделили се от Византия).

Както ще видим по-долу, самите гърци формулираха това правило: „*Imperium sine patriarcha non staret*“ (Империята нямаше да устои без патриарха).

---

[43] Assemani, tome II, page 202. Dans le meme volume, a la page 206, on trouvera les reproches du pape Jean VIII au patriarche Ignace.

[44] Illyricum sacrum, tome VIII, page 194.

[45] Illyricum sacrum, tome VIII, page 176.

[46] Сръбската столица е била в Призрен, град близо до Печ (Ипек).

Историята показва как е станало последователното образуване на патриаршии или самостоятелните синоди в двете български царства, в Сръбското царство, в Русия и в Гърция.

По същата причина, когато някои от тези държави като България и Сърбия[47] били унищожени, народите им загубили независимостта на своите Църкви. Това правило се потвърждава от обстоятелството, че там, където в Турската империя е установена полу-политическа зависимост, естествената и непосредствена последица е била полунезависимо съществуване на съотв. църква.

Затова сръбският, влашкият и молдовският митрополит, днес се оказват спрямо Константинополския патриарх, в същите отношения, както господарите на тези страни спрямо турския султан.

През 1857 г., Влахия и Молдова поискаха политическото обединение на двете княжества, заедно с обединението на двете митрополии на Букурещ и Яш.[48]

Ако двете обединени княжества станат една независима държава – Румъния, никой не се съмнява, че в този момент двете църковни седалища ще бъдат обединени и общата църква ще стане автономна и автокефална. Същото се случва днес в кралство Гърция.[49]

Не може да се отрече, че този принудителен и неравен съюз, в който Църквата няма достатъчно независимо съществуване в рамките на държавата, дава плачевни резултати.[50]

Тогава не само влиянието на суверена тежи извънмерно върху църковния ред, но дори се намесва и в догмата. Така Византия е имала, подобно на мюсюлманския халифат, своите императори богослови и гонители.

А някои протестантски църкви нямат за какво да завиждат в това отношение на Източните църкви. Необходимо ли е да припомняме, че Римската църква винаги се е борила с тази чума?

По времето, с което се занимаваме тук, Николай I изложил своите ясни принципи в писмо, адресирано до император Михаил: „Преди Исус Христос е имало царе, които също са били свещеници, като Мелхиседек. Дяволът го имитира в лицето на езическите императори, които са били и суверенни понтифекси. Но след идването на Този, Който наистина е Цар и Понтифекс[51] (т.е. Исус Христос), императорът, вече не си приписва правата на Понтифекса, нито на Понтифекса – правата на императора. Исус Христос раздели двете власти, така че християнските императори се нуждаеха от понтифексите за духовните дела, а понтифексите използваха законите на императорите за светските дела“.

Разбира се, в определена граница е подходящо за организацията на църквите да се вземат предвид етнографските и политическите съображения. Също така Римската курия, поддържа строгостта на принципа, отделящ църковните юрисдикции от светската власт, никога не пропуска, когато е необходимо да въведе ред в отношенията между двете власти.

---

[47] Сръбската патриаршия е била пренесена в Австрия, но нейното съществуване там е изпълнено с превратности и е подложено на реакцията на всички политически революции.

[48] Ubicini, la Question des Principautés devant l'Europe, page 286, et la note de la page 288.

[49] Авторът има предвид конфликтът между Атинската архиепископия и Константинополската патриаршия. (б. пр.).

[50] Joseph de Maistre, Du Pape, livre I, chap. X.

[51] В най-общ смисъл в религията означава първосвещеник или глава на църквата, в езически Рим – върховен жрец, по време на империята понтифекс е императора. Това посочва папата – че трябва да има разделение на двете власти, светскта и духовната, което във Византия е пренебрегнато, защото императора се меси в делата на църквата, сваля и издига патриарси, намесва се в догмата – например иконоборството и пр. (б. пр.).

Но за да може една Църква да има независимостта от която съществено се нуждае, трябва да има над нея, извън страната в която се намира, по-висш религиозен авторитет, поставен по право в пълна независимост. Тези условия са много благоприятни за достойнството на духовенството и неговата независимост спрямо държавата. Но за да си обясним сегашната изолация на повечето от източните църкви, трябва да помним, че политическите съображения често са надделявали и в различни моменти са предизвиквали ужасни недоразумения между западните и източните християни.

Трябва да признаем, че по този злополучен път има грешки и от двете страни. Така завладяването на Константинопол от латините, което ще обсъдим по-късно в това изследване, допринесе много за поддържането на враждебността сред гърците срещу Рим. Също по вина на латинците, елините предпочтоха турското господство пред това на Венеция.

За съжаление, е имало злощастни грешки и поради глупаво усърдие. Ние не винаги сме уважавали достатъчно източните ритуали, които са установени от апостолите и които Пий IX определи като заслужаващи почит[52], припомняйки постоянната доктрина на Римската църква, обобщена в известна кратка справка от Бенедикт XIV.[53] Тези разсъждения са необходими за разбирането на останалата история на българската църква.

ОХРИДСКАТА ПАТРИАРШИЯ

Ние посочихме, че град Охрид, столицата на Първото българско царство, се е стремял да стане седалище на независима Църква. Това се случва при управлението на сина на Борис-Михаил, Симеон, който се възкачва на престола през 892 г.[54]

Понасяйки трудно обстоятелството, че в страната му господстват гръцките епископи, той скъсал с константинополския император Лъв Философ, който подбуждал срещу българите, някои неверни народи, като турки (маджарите) и други. Симеон поискал от папата да му признае царско достойнство и да даде първостепенно или патриаршеско достойнство на Охридския архиепископ. Това искане се случи по време на понтификата на Формоза и когато Николай (Мистик) бил патриарх в Константинопол, където наследи Антоний.[55]

Папата се съгласил да коронясва Симеон за крал (rex) и да създаде независима йерархия в Охрид. Сред предоставени права, това място е определено за коронясването на крале, което впоследствие е упражнено, както ще цитираме пример. Така възниква първата автономна и автокефална българска църква.

Петър и Самуил, наследниците на Симеон, също са коронoвани от папите и тези връзки продължават по времето на Първото българско царство.[56]

Ще отбележим тук, че през Средновековието, според общото мнение папството е притежавало правото да дава кралско достойнство. Както се вижда в славянския свят, в

---

[52] В писмото на Негово Светейшество до източните християни, 6 януари 1848 г.

[53] Бюлетинът на работата на поклонничествата публикува превод на тази кратка информация. (Вижте броевете от юли и октомври 1860 г.).

[54] Авторът допуска греша като твърди че столицата на ПБЦ е Охрид. Всъщност Охрид става втори религиозен център на България още при Борис, с дейността на Климент Охридски, а столица ще стане едва при Самуил. (б. пр.).

[55] Du Cange, lllyricum vetus ac novum. Familim, etc., chap. VII. lllyricum sacrum, tome VIII, page 194.

[56] Assemani, tome III, pages 154 et 155; tome V, pages 171, 173 et 174. Сведенията за първия български патриарх са точни и единодушни, но липсват подробности.

примерите с Бохемия (Чехия), Полша, както и България, дължат на Светия Римски престол признаването си за християнски кралства.

Българите обаче имаха възможност да се сближат политически с гърците, от което религиозното им (б.пр. и политическото им) положение пострада.

В първите векове от своята история, българите, заслужават да бъдат укорени в лекомислие, което Константин Порфирогенет им отправя.[57] Оттогава те са придобили много противоречива репутация. През 932 г. Петър, цар на българите и един от коронованите и признати от папата, сключва мир с гръцкия император Роман Лакапин и се жени за неговата внучка. По този повод „по заповед на императора и с указ на сената, Дамян, архиепископ на Охрид, беше признат (dictus) за патриарх на българите, и за да не се създаде впечатлението, че гърците отново подчини България на Константинополската църква, е решено българските патриарси да бъдат независими (sui Juris) и автокефални.[58]

Но през 967 г. Петър се връща с патриарха на Охрид под послушанието на Рим.[59] Наследникът на Фарлати не потвърждава това завръщане, но посочва, че по това време, между Рим и Константинопол, все още няма окончателно разделение.

Михаил Керуларий, няколко патриарси на Константинопол, и по-специално Евстахий и Алексий, са поддържали диалога с Рим.[60]

Що се отнася до наследниците на Дамян, същият автор казва, че единствен Бог, знае дали те били с гърците или с римляните.

Тук е необходимо да се отбележи едно интересно обстоятелство. По време на управлението на Борис-Михаил и неговия син, славянските епископи на Великоморавия, наследници на Свети Методий, бягат от преследванията на идолопоклонническите унгарци и опитите за латинизация, брутално преследвани от германското духовенство, за съжаление в противоречие с традицията на Йоан VIII.[61]

Част от това славянско духовенство се приютява в Охрид, под закрилата на славянските вече български князе[62]. Именно там е довършена гръко-славянската литургия, основана от двамата братя св. Кирил и св. Методий.

България, запазвайки източния обред, спира употребата на гръцко или латинско богуслужение. Така религията приема, подобно на народа, славянски характер във външните си прояви. Това обстоятелство напълно променя условията на юрисдикционния конфликт, разгледан по-горе.

Оттогава нататък патриархът на гърците вече дори нямаше никаква удобна причина да иска България да бъде прикрепена към Константинополската патриаршия. Тази промяна, която премина през много превратности, всъщност и днес е в същината на настоящата ситуация. Но борбите между гърци и българи не спират.

През 1019 г. Първото българско царство, вече разпокъсано след победите на Цимисхий, е напълно унищожено от константинополския (византийския) император Василий, нарекъл се „Българоубиец“ (Булгарокхтон), който, както се говори, след победата си запазил народния език на победените.[63]

---

57 Idem, tome II, page 204.

58 Illyricum sacrum, tome vm, page 195.

59 Assemani, tome V, page 173, et tome III, pages 146, 155 et 156.

60 llyricum sacrum, tome VIII, pages 197 - 199.

61 За поведението на германците към славяните виж, Красински, Очерк на религиозната история на славянските народи. Единбург, 1851. Робер Ципрен, Славянският свят. Париж, 1852. Мачовски, Исторически очерк за християнската църква на двата славянски обреда. Берлин, 1846 г. Мицкевич, Професионален курс по славянска литература в Колеж де Франсе. Париж, 1849 г.

62 Кнезете не са славянски, но приемат славянския език и славянската литургия. (б. пр.).

63 Assemani, tome III, 2 partie, chap. VII.

Охридската патриаршия продължава да упражнява юрисдикция над провинциите, завладени отново от византийците, но преките връзки с Рим са прекратени заради гръцкото господство.[64] По-късно ще продължа останалата част от историята на Охридската патриаршия. Само, за да не се връщам няколко пъти на тази тема и да изпреваря събитията, трябва да спомена че през 1222 г., Теодор-Ангел Комнин бил коронясан от архиепископа на Охрид, който според свидетелството на Лекиен, в „Oriens Christianus", твърди, че е бил независим (*sui juris*), не е бил отговорен пред никого за действията си, и е имал властта да коронясва владетели на всяко място и по всяко време и да дава това достойнство на когото пожелае, което ясно показва ранга на Охрид като църковен център и неговите претенции след гръцкото завоевание.

Тук ще отбележа ясно, че санът архиепископ в документите на понтифексите, които цитираме, относно прелатите на Охрид и Търново, означава че тези прелати упражнява функциите и на първоначалник или патриарх.

Така както видяхме в „Новела 131", три века след събора в Халкидон, Юстиниан просто нарича понтифика на Константинопол – архиепископ, като същевременно потвърждава, че той има най-висок ранг в Църквата след папата. Също така самият папа, често е наричан епископ на Рим. Древните френски автори, по-специално откривателят на „песента на Роланд"[65], и Вилардуен, го наричат просто апостола на Рим.

ВТОРОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО И ТЪРНОВСКАТА ПАТРИАРШИЯ

Не минаха и два века, и България беше призована към нови съдбини след удачния съюз с власите. През 1186 г. двама братя Петър и Асен възстановили за сметка на гърците, Великобългарското царство, със столица Търново, град, разположен между Балкана и Дунава. Наследник на Петър и Асен бил техният трети брат, на име Йоанис или Калойоханес[66], както го нарекли гърците (б. пр. Калоян).

В своята „Хроника" Вилардуен го нарича: „Йохан, Йоханс, Йоханис или Йоаница, крал на блаки и бугри (власи и българи)".

Още през 1197 г. Йоаница изпратил до Рим писмо, с което обявил намерението си да се подчини на папата и моли Негово светейшество да му даде кралска корона. Направил три последователни опита, но останали без резултат. Едва Инокентий III, след като се възкачил на папския престол, решил през 1199 г. да изпрати в България гръцкия архиерей Доминик от Бриндизи, който знаел както гръцки, така и латински.[67] Отговорът, който българският цар дал на папата в 1202 г.[68] е: „Аз, Калоян, цар на българите и власите, ви желая радост и спасение. Нашите братя (Асен и Петър) отдавна искаха да изпратят послание до Светия отец, но не можаха да го направят поради много трудности, които сме имали. Ние самите, въпреки че изпратихме три пъти пратеничество в Рим, досега не успяхме да получим това, което желаехме; но виждайки, че Ваше Светейшество благоволи да изпрати някого в нашата държава, ние също, както подобава на скъп син, изпращаме на Ваша милост, като на любящ и желан баща, нашия верен свещеник Влас (Власий), избран за епископ на Брандизубере (Brandizubère)[69], който ще се върне с вашия верен пратеник, архиерея на Бриндизи. И двамата ще ви докладват от наше име за нашата благодарност, приятелство и

[64] Assemani, tome tome V, page 174, page 166.
[65] Предполага се че е монахът Тюролд живял в XI в. (б. пр.).
[66] Assemani, tome V, 1 partie, chap. IV. Jllyricum sacrum, tome VIII, page 210.
[67] Assemani, Kalendaria, tome V, pars I, chap. IV, Fleury, Jivre LXXV, chap. un.
[68] Това писмо се намира в Assemani, том V, страници 125 и следващите.
[69] Браничево, от западната транскрипция на този топоним Brandiz, Branitzoba. (б. пр.).

подчинение (screvitium), като на духовния баща и суверенния понтифекс. ... Преди всичко ние молим Римската църква, нашата майка, за короната и признанието на нашето достойнство (honorem), както са получили нашите бивши български владетели. Единият беше Петър, другият Самуил и други, които ги предшестваха на българския престол, както намерихме, че се споменава в нашите книги[70]".

Цар Йоаница написа второ писмо до Инокентий III, в което му казва: „Откакто гърците разбраха, че съм изпратил пратеник при вас, патриархът (Йоан) и императорът (Алексий) ми казаха: „Ела при нас: ние ще те коронясаме за цар и ще ръкоположим патриарх, защото една царството не може да съществува без патриарх"; но аз не се съгласих, защото искам да бъда слуга на Свети Петър и на Ваше Светейшество... Затова ви моля да ми изпратите кардинали, за да ме коронясват за цар и да установят патриаршия в моите земи".[71] Така Йоаница писа на папата в отговор на втората мисия, изпратена от Рим в България, която все още не беше отговорила напълно на желанията му, тъй като Инокентий III, несъмнено помнейки извъртанията на Борис и Петър, е искал да бъде допълнително осведомен, преди да организира българската Църква и да предостави на Йоаница кралската титла[72], вече отказана на Асен от императора на Германия.

„Моля", пише Йоаница, „Ваше Светейшество да изпълни желанието на моята държава, да изпрати пастирския жезъл, за да събере отново овцете и другите неща, които е обичайно да има една патриаршия, да постави за патриарх архиепископа на Търново, и по заповед на Ваше Светейшество, тази Църква винаги има и друг патриарх след смъртта на този. Поради дългия пътя и войните, ще трудно Римската църква след смъртта на всеки патриарх да поставя нов: затова моля Римската църква да предостави на Търновската църква правото да избира и ръкополага своя патриарх, защото поради неговото отсъствие тя ще остане без благословия и грехът ще падне върху Ваше Светейшество. Молим ви също така, по заповед на Ваше светейшество, да изпратите миро, за да бъде осветено във великата и свята църква в Търново, тъй като гърците вече няма да ни го дадат, като знаят, че сме получили вашето освещение. Моля също Ваше Светейшество да изпратите кардинал, който да ми даде короната и скиптъра".[73] Това бяха молбите на Йоаница.

Архиепископът на Търново също написа писмо до папата в същия смисъл. Папата приветства тези искания и изпрати в България своя легат Леон, кардинал, свещеник с титлата на Свети кръст. Ето превода на папската привилегия, свързана с кралското достойнство: „Тъй като ние сме длъжни, според заповедта на Господ, да пасем Неговите овце, като искаме, с бащинска загриженост да осигурим както духовното, така и светското управление на народите власи и българи, които отдавна се отклониха от лоното на своята майка, Светата църква, уповавайки се на авторитета на Този, който короняса Давид чрез ръката на Самуил, ние ви поставяме за крал (rex) на тези народи и чрез нашия скъп син кардинал Леон ви изпращаме кралски скиптър и кралска диадема. Той ще положи ръце върху вас, както бихме направили Ние самите, и ще получи вашата клетва, че ще останете предани и послушни на нас и на нашите наследници и на Римската църква, и че ще запазите послушанието и предаността пред Светия

[70] Славяните от този период са имало древни книги, които са използвани при специални случаи. Вижте сръбската песен за Урош и Мърнявчевичите: Марко взема старите книги; Марко гледа книгите и казва и т.н., и т.н. 2 том от сборника Вук, стр. 195. Сръбска поезия от М. Дозон, стр. 73. (доп. пр. примерът на автора не е особено точен, епосът за Марко е устно творчество).

[71] Assemani, tome V, page 131, et Fleury, liv. LXXV, ch. LIII.

[72] Assemani, tome V, pages 130 et 133.

[73] Assemani, tome V, page 135.

Апостолически престол, във всички земи и население, подвластни на вашата държава..... Предоставяме ви правото да сечете монети с вашия образ и т.н.“[74]

Това, което следва, се отнася до Църквата; намираме го по-подробно и прецизно в привилегията, дадена до Търновския примас: „Ние ви даваме първенството в кралството на българите и власите и с настоящата привилегия предоставяме на Търновската църква първостепенната власт; постановяваме, че вие и вашите приемници, които ще ви наследят в предаността към Светия престол, вие ще имате, като примаси, превъзходство над другите митрополити на България и Влахия, и тези митрополити ще покажат на вас и вашите приемници, в каноничния форма, своето благоговение, като пред примас. Искаме да уведомим вашето братство, че сред нас тези две думи, примас и патриарх, имат напълно едно и също значение, тъй като примасите и патриарсите имат една и съща власт под различни имена. С тази настояща привилегия ние също даваме на вас и вашите приемници правомощията да помазвате, благославяте и коронясвате кралете на българите и власите. При вашата смърт никой не може да бъде тайно издигнат на Търновския престол, а само този, който е канонично избран там според утвърдения обичай. И тържествено ще бъде ръкоположен за епископ избраният от митрополита и от присъстващите епископи. След като бъде осветен, той ще изпрати до Светия Престол нунции[75], за да поиска палиум, знак за легитимността даден от папската власт. При издигането си той ще положи клетва пред нас или пред нашите приемници и пред Римската църква. Но когато някой от митрополитите, подвластни на вашето първенство умре, вие сте този, който ще потвърди избора на наследника и ще му даде епископско ръкополагане. Вашата Църква, трябва да осигури нунции, който вие ще изпратите при нас, за да поискате от Светия престол палиум, който ще ви изпратим с желание и с удоволствие чрез този нунции. Ще го получите с нашия печат и ще го предоставите тържествено на избрания митрополит. Ако преценим, че е уместно да присъства юридически служител или нунций, вие ще извършите церемонията *ex equo* и съвместно с него. По същия начин, за българската и влашката църква, ние ви даваме да правите всяка година, в деня на Тайната вечеря на нашия Господ, миро и миропомазване на огласените и болни хора и др.

Освен това ние даваме на вашето братство правомощията на кръстът и знамето, изобразяващо страстта на нашия Господ, да се носят пред вас из цяла България и Влахия“.[76]

Този акт е по същество устава на Влахобългарската църква, виждаме че примасът или патриархът на Търново получава много строги правомощия, които го правят наистина автономен и автокефален, тъй като изборът се провежда в страната и примасът или патриархът има право да освещава мирото. В този акт няма нищо, което да смути и най-подозрителната национална ревност, и местните епископи намира в отношенията си с Римската курия, гаранции за независимост срещу произвола на светската власт.

Трябва да отбележа, че в писмата си, папата използва думата примас, която той обявява за еквивалентна на патриарх[77], докато българският цар и примасът, след ръкополагането си обикновено използват думата патриарх. Очевидно Йоаница е искал неговата църква да не е по-ниска от тази в Константинопол.

Тук трябва да се има предвид не титлата е важна, а големината на подчинените църковни епархии на съотв. патриарх. Напълно актуален пример е, че архиепископът

[74] Assemani, tome V, page 139.

[75] Пратеник.

[76] Текстът на този акт се намира в книга VII от Писмата на Инокентий III и в Асемани, том V, страница 140.

[77] Името патриарх дори първоначално е било дадено на всички епископи. (Gregoire, страница 148.)

примас на Униатската арменска църква, наистина е глава на автокефална църква, докато патриархът на Венеция или този на Индия, носят само празни титли.

Кардинал Леон пристигнал в Търново на 15 октомври 1204 г. На 7 ноември, градът и църквата били великолепно украсени, той посветил в сан примаса или патриарха Василий, а на следващия ден под аплодисментите на армията и гражданите коронясал за крал Йоаница.

След това той изпратил двама млади българи при папата с молба да бъдат обучени на латинско писмо, за да се установят преки връзки с Рим.

Но във времевия период, изминал между въздигането на Инокентий III и коронацията на Йоаница, латинските кръстоносци превзели Константинопол и покорили всички съседни държави, с изключение на България. И така, Йоаница завършва благодарственото си писмо до папата след мисията на кардинал Леон с това многозначително изречение: „Що се отнася до латините, които влязоха в Константинопол, моля Ваше Светейшество да им пише, да се пазят от моето кралство, тъй като моето кралство не им е навредило, и нека не ме обиждат. Ако ме нападнат и обидят и някои от тях впоследствие загинат, нека Ваше Светейшество не смята, че моята държава е виновна, а те са невинни!“[78]

Следователно вече се усеща, че тъмен облак ще помрачи успешния съюз. И ще отбележа, че подобно на Първото царство и Първата самостоятелна църква на българите, Второто им царство и Втората им самостоятелна църква, са признати и осветени първо от Римския престол.

Нека само да припомня, че град Охрид не е включен в областите, отвоювани от гърците, от братята Асен, Петър и Йоаница,[79] и продължава да упражнява своята юрисдикция върху древните български провинции, които гърците са си върнали от времето на Цимисхий и Булгарохтонос (Василий Българоубиеца).

ЛАТИНЦИТЕ ПРЕВЗЕМАТ КОНСТАНТИНОПОЛ

През 1204 г. латинските рицари, които по призива на Инокентий III бяха взели кръста, за да завладеят отново Йерусалим, превзеха Константинопол, въпреки че нямаха право да завладяват империята на Константин. Ако гърците ги бяха победили, можеха да ги накажат, но това не беше причина да ги подчиним, а трябваше да си останем у дома.[80] Не искам да бъда обвинен, че не познавам величието на френските рицари от XIII век, които са били много по-добри от своите съвременници от Изтока.

Но ми се струва, че колкото повече изпитваме съчувствие и възхищение изпитваме към тези знаменити авантюристи, толкова повече трябва да съжаляваме, че са поставили своя героизъм в услуга на една несправедлива и неполитическа кауза.

Градът не само беше превзет, но и разграбен. „Всеки отведе хората си в двореца, който му беше даден, и им нареди да пазят съкровищата. А останалите воини, които се разпръснаха из града, заловиха доста; и плячката беше толкова голяма, че никой не можеше да каже колко имаше злато и сребро, прибори, скъпоценни камъни, копринени и сатенени дрехи, и дрехи подплатени с кожа на катерица и хермелин, и всички останали видове ценни неща, които някога са съществували на земята. И Жофроа дьо Вилардуен, маршал на Шампан, свидетелства с цялата правдивост, с истина и по

[78] Fleury, livre LXXVI, chap.VIII. Assemani, tome V, page 148.

[79] При Калоян Охрид влиза в Българската държава, но първенството тогава е на Търново. (б. пр.).

[80] Авторът е французин, а латинските рицари покорили Константинопол са французи по произход. (б. пр.).

съвест, че от създанието на света толкова много плячка никога не е била залавяна в един град.“[81]

Не се спирам върху съответното свидетелство на византийския историк Никита Хониат, но ще споменем, че след като латинските кръстоносци се превърнаха в кондотиери на Венеция, и завладяват Зара, Инокентий III започнал да се отнасяха към тях като към отлъчени, без да поставя нито поздрав, нито благословия в писмата си.[82] Ето какво им пише този понтифекс през 1205 г.: „Като нямате никакви юрисдикция или власт над гърците, изглежда, се отклонихте без причина от чистотата на вашата праведна мисия превземайки Константинопол, вместо да превземате отново Ерусалим, и сте предпочели земните богатства пред небесните. Но това, което е много по-престъпно е, че някои от вас, публично са вършили всякакви мерзости, и не се задоволили с това, че са заграбили съкровищата на императора и са ограбили големи и малки (т.е. и богатите и бедните), а вие сложихте ръка върху съкровищата на църквите, ограбихте олтарите, сребърните маси, осквернихте светилищата, отнасяйки кръстове, иконите и реликвите; така че гърците, каквото и лошо отношение да претърпят, никога няма да се върнат към подчинение на Римската църква, защото виждат в латините само престъпления и тъмни дела, които ги карат да се отвращават от вас, като от кучета“.[83]

Това, което изглежда особено раздразнило гърците, било голямото разграбване на светите мощи, които латините си поделили. Нещо повече, латинският патриарх поставен в Константинопол, не зачитал привилегиите и ритуалите на Източната църква, въпреки многократните разпореждания на суверенните понтификси (т.е. на папите).

Винаги трябва да обвиняваме тези злощастни опити за централизация и латинизация, като причина за лошото отношение на източните християни към Римската курия. Но е време да се върнем към българина Йоаница.

Знаем, че Бодуин, латинския император на Константинопол, дошъл да обсади Адрианопол, Йоаница се притекъл на помощ на гърците, които били обсадени в града. Последвала битка, в която Бодуен бил напълно победен и паднал ранен, в ръцете на победителя.[84] Тези обстоятелства неизбежно сближили българите с гърците, техните довчерашни врагове. Въпреки това отношенията с Римската курия продължили, очевидно на същата основа.

Инокентий III помолил краля да му предаде Бодуен, и ето как отговорил Йоаница: „Когато научих за превземането на Константинопол, писах на латинците, че искам да сключат мир с тях; но те гордо отговориха, че не искат мир с мен, ако не върна земите на Константинополската империя, които съм бил узурпирал с насилие. Отговорих, че притежавам тези земи по-справедливо, отколкото те владеят Константинопол. Освен това получих короната законно от папата, а този който се самонарича император на Константинопол, своеволно си я присвои. Ето защо империята, по право принадлежи на мен, а не на него. Затова им заявих, че според знамето, което получих от престола на Свети Петър, носещо ключовете му, ще се бия смело срещу тях, въпреки фалшивите кръстове, които носят на раменете си. Тогава, бях нападнат от латинците, и принуден да се защитавам; и Бог, който не обича гордостта, ми даде неочаквана победа чрез застъпничеството на свети Петър. Що се отнася до Бодуен, не мога да ви го предам, тъй като умря в затвора.“[85]

[81] Chronique de la prise de Constantinople par les Francs, écrite par Geoffroy de Villehardoin; édition de leu M. Buchon, page 99. Paris, 1828. Жоффруа де Виллардуэн «Завоевание Константинополя», Москва, 1993, стр. 64.

[82] Fleury, livre LXXV, chap. XLIII.

[83] Fleury, livre LXXVI, chap. XIII.

[84] Villehardouin, page 141. Vrétos, page 79.

[85] Fleury, livre LXXVI, chap. XXIII. Вилардуен не говори за жестокост, която според други историци Йоаница извършил срещу своя затворник. Вж. Illyricum sacrum, tome VIII, page 228.

Езикът на търновския монарх е все още език на покорен син; той беше искрен, но насилственият съюз с гърците и враждебността на латинците, възникнали след превземането на Константинопол от кръстоносците, започнаха да отчуждават България от Римската курия.

Йоан Асен, племенник на Йоаница и негов приемник, омъжил дъщеря си за сина на Теодор Комнин, император на Солун и глава на една от тези малки гръцки държави, които се надигнаха от няколко страни срещу латините, докато все още бяха господари на Константинопол.[86] През 1234 г. Йоан Асен получава признание от Никея от гръцкия владетел Йоан Дука Ватаций и патриарх Герман, признал неговата Търновска патриаршия.[87] Потвърждението е много точно и в полза на българите.

„Със свой императорски и синодичен указ по право, той и се удостоява с пожизнено с титлата патриарх. Твърди се, че той е арбитър и господар на патриаршията и на собствения си закон и не е обвързан с подчинение нито на Римската, нито на Константинополската патриаршия“.[88]

Предупреден през 1236 г. от Григорий IX, Йоан Асен отзовал дъщеря си от Константинопол и поискал легат от Негово светейшество. Виждаме го обаче през 1237 г. да преследва католиците. Заплашен тогава от унгарците и латините, той сякаш е искал да се върне към Рим с по-добри чувства. Не е известно дали той е бил в отношения с Рим, до смъртта си през 1241 г. Неговият наследник Каломан е в кореспонденция с Инокентий IV. Ето един интересен фрагмент от писмо, което този понтифекс му пише от Лион през 1245 г.: „И ако случайно искате да се оправдаете с това, че унията не може да се извърши без общ събор, ние ще откликнем на молбата ви, както и на прелатите на България и Гърция, ние сме готови да свикаме събор и да приемете вашите делегати и вашите нунции с чест и сърдечна радост“.[89]

При наследниците на Каломан браковете с гръцки принцеси все повече отслабвали връзките на България с Рим. Тези връзки изглежда са били прекъснати, тъй като през 1291 г. папа Николай IV пише на цар Георги Тертер, да възстанови унията с Римската църква. В писмото, което суверенният понтифекс адресира по този повод и до главата на българското духовенство, напомня на този прелат на име Йоаким, че е присъствал през 1277 г. на Влахернския събор и че е подписал актовете, които гръцката църква е изпратила на папа Йоан IX. Този Йоаким впоследствие е бил убит, но не знаем точно по какъв повод. Прелатите, които го наследили, били решително за отделяне от Рим, а няколко от францисканците, изпратени в България, претърпели мъченическа смърт.[90]

Горе-долу по същото време, тоест през XIV век, българската държава започва да става почти постоянно зависима от друго славянско племе, това на сърбите. През 1340 г. сръбският цар Стефан Душан е коронясан за император на Сърбия, България и Гърция. Не че не е продължило да има български царе, но те изглежда са били поставени под сюзеренитета на сръбските князе, които в продължение на четвърт век са носили титлата император. Лъвът, емблемата на България, се появи на сръбския герб.[91]

---

[86] Vrétos, page 82.

[87] Асеманий, том V, гл. IV, страници 171 и следващите, Дюканж, гл. VIII. Гърците не отричат тези действия на Ватаций и Герман, но твърдят, че тази институция (Търовската патриаршия) е антиканонична или остаряла. (Gregoire, страници 161 и 162.)

[88] Illiricum sacrum, tome VIII, pages 230 et 231,

[89] Illiricum sacrum, tome VIII, pages 31 a 235 et suivantes (и следващи).

[90] Du Gange, Familiae, etc., chap.VIII. Fleury, livre LXXXIX, chap. XV. Assemani, tome V, pages 45 et 182.

[91] Du Cange, Familiae. etc., chap. III. Сведенията които дава автора са неверни, което е обяснимо предвид времето когато пише тази работа, но е вярно че Иван Александър доста се е сближил със Стефан Душан. Душан е приел титлата цар от българския Търновски патриарх. Тук трябва да се спомене

ТУРЦИТЕ УНИЩОЖАВАТ ДЪРЖАВИТЕ НА СЪРБИ, БЪЛГАРИ И ГРЪЦИ

През 1389 г. сърбите са нападнати от турците, и претърпели поражението на Косово, от което се възстановяват едва в началото на XIX век, въпреки че известно време Сърбия е продължавала да съществува под някакъв суверенитет. България също била превзета от Баязит или 1394 г. и оттогава остава провинция на Османската империя.[92]

Именно на българска територия, френското и германското рицарство претърпяло голямото бедствие при Никопол през 1396 г.

В България се намира и Варненското поле, където унгарските и полските благородници загинали в също толкова злощастната битка от 1444 г.

През 1453 г. турците превзели Константинопол, но запазили гражданската и религиозна организация на победените християни и сами поставили нов патриарх, който става граждански водач и представител на покорените християнски народи.[93]

Както видяхме, църквата на Византия се издигнала до патриаршески ранг поради това, че Константинопол станал резиденцията на императорите. По същата причина, след като го завладели, турците направили този град своя нова столица, като закрепили и дори увеличили авторитета на Константинополския патриарх.

Признат от турците за граждански водач на всички гърци, този патриарх упражнява своето върховенство над по-древните седалища Антиохия, Александрия и Йерусалим, въпреки, че не може да претендира, за първенство по право. Но тези три патриаршии постепенно западат и попадат под фактическа зависимост на Константинопол, от която не са се възстановили.

Възниква въпросът, каква е била съдбата на българската църква в новите условия, създадени от турското завоевание. Не липсват и документи за катедрата в Охрид. Така Нектарий, който идва в Антверпен през 1632 г., разказва, че според обичая на своите предшественици, той носи следните титли: Нектарий, архиепископ на Юстиниана Прима, на Охрид и на цяла България, Сърбия, Албания и други места.“ Той добавя, че шестима митрополити и десет епископи са били подчинени на катедрата в Охрид.“[94]

Към средата на XVII век четирима гръцки патриарси на Охрид, Порфирий, Атанасий, Авраам и още един, чието име не е запазено, доброволно се подчинили на Светия престол. Това е едно от писмата, написани от Атанасий до папа Александър VII. Като изследваме титлите, които Атанасий дава там, и ясните условия на неговото подчинение, ние вече не можем да твърдим, както някои автори все още твърдят, че след завоеванията на Цимисхий и Българоубиеца, Охрид е била само обикновена архиепископия и вече не е имала отношения с Рим. Ето това писмо:

„Атанасий, по божествена милост, архиепископ на Юстиниана Нова и патриарх на Охрид, на Сърбия, на България, на Втора Македония, на Западния Понт и примас на други епархии, до най-светия и суверенен понтифекс, и апостолически принц Александър VII, … (следвайте обичайните комплименти).

грешката в транскрипцията на цар (цесаръ) и император. Българското цар отговаря на латинското rex, а не на император. Също понятията знаме и герб, които съществуват на Запад, не се отнасят за Изтока, тази хералдическа традиция на изток е чужда. (б .пр.).

[92] Hammer, livre VI. Coup d'œil sur i`histoire du droit politique de tous les Serbes en Turquie, par un Serbe. Belgrade, 1860.

[93] Hammer, livre XIII.

[94] Illyricum sacrum, tome VIII, page 198.

Знай тогава, блажени отче, че душата ни жадува за католическа уния, както еленът за вода в изворите. Симеон, пресветият митрополит на Дирахия и Далмация, като дойде при нас, даде ни мляко, което беше извлякъл от гърдите на Църквата, и нашето време се изпълни. Затова се обръщаме към Ваше Блаженство да станм достоен за неговата благословия и да бъдем възстановени (*restituamur*) като синове на апостолската катедра.» Това писмо е подписано с думите *Tuae Beatitudinís Frater et cominister, patriarohai Achridanns* (Брат и съслужител на Ваше Блаженство, патриарх на Ахрида)[95]

ПОТИСКАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА

Тази тенденция на Охридската църква да се съедини със Светия престол естествено ще подбуди у константинополския патриарх желанието да премахне автокефалията, призната от времето на Дамян.

Гръцкият историк Филимон[96] приписва на Йоан Ипсиланти[97] първоначалната идея за присъединяване на славяните, имащи независимата патриаршия, към гръцката общност.[98] Според него, така ще се предпазят българите и сърбите от влиянието на императорите на Австрия.

Йоан Ипсиланти съветва турците около 1737 г. да се отнасят по-милостиво към тези славяни, и да ги поставят под юрисдикцията на гръцките епископи. Турците не приели съвета му, и го убили. „Но, добавя същият историк, не мина много време и идеята му се осъществи.“

И наистина, самостоятелната йерархия, започваща още от Първото българско царство, е премахната скоро след смъртта на Йоан Ипсиланти.

Един документ, който българите могат да използват като автентичен, тъй като е публикуван от техните противници[99], ясно го установява, независимо, че има опити да се направи противоположен извод от него:

1. В Охрид е съществувала автокефална църква до 1767 г.;

2. Тя е премахната по това време и е присъединява към гръцката патриаршия.[100]

Цитираните в този документ актове са три на брой. Ние не гарантираме за истинността на причините, посочени в тях. В първият е акт, архиереите, подчинени на Охрид, молят Константинополския патриарх и неговия клир да премахнат Охридската катедра: „Всички сме съгласни да молим, в един глас и единодушно се покланяме на пресветата велика Христова Църква, представлявана от пресветлия и пресвети Самуил, вселенски патриарх, и светия Синод, с който той е заобиколен, за да се поклоним в името на Христос, който се роди в Витлеем, за да ни приеме, достойните за съжаление, в лоното на светата Христова Църква и да има същата грижа за нас, както и за другите“.

---

[95] Illyricum sacrum, tome VIII, page 201.

[96] Histoire de l'insurrection grecque, tome II, pages 2 et 3.

[97] Дядо на руския офицер Александър Ипсиланти започнал Гръцката революция. (б.пр.).

[98] Филимон говори за патриаршията на Ипек и Охрид. Ипек е бил религиозната столица на сърбите. Под въпрос е дали по времето на Стефан Душан или след това Ипекската и Охридската патриаршии, доста близки една до друга и двете славянски, не са били отново обединени и т.н. Това е исторически проблем, който чака своето решение. Това, което е важно да се установи, беше устойчивостта на независимата славянска църква в тази част на Илирия. Свидетелството на гърка Филимон е ценно за отбелязване.

[99] В Трактата за каноническата юрисдикция на Вселенския патриаршески престол върху Православната църква в България, от Грегоар, стр. 122, 120 и 116.

[100] Заимствам превода, включен в една брошура, която се появи наскоро в Париж и има за цел да обори българските претенции: „Истината по българския въпрос“. Няма друго име.

Ако Охридската църква не беше самостоятелна, щяха ли епископите да се молят на патриарха да ги приеме в своето лоно? Ако искат да влязат, явно е защото не са били там. Ето сега абдикацията на титуляра на Охрид: „С тази абдикация, свободно и без насилие, в съгласие, долуподписаният заявява, че поради невъзможността, в която се намирах, да осигуря нуждите на Охридската архиепископия; и поради претекста, че самото съществуване на тази архиепископия, предоставя повод на злонамерените да преследват подчинените ѝ митрополити, както и бедните раи, и поради необходимостта да се прекрати съществуването на този епископски престол, за да се избавят подчинените му християни, от отчайваща ситуация, по всякакви причини и т.н., и т.н.“

Митрополиите в областите, управлявани от Портата, са подчинени пряко на патриарха. А тук се споменава митрополиите подчинени на Охрид. Следователно е налице специално право на катедрата в Охрид да държи метрополиите под своя зависимост. Третата част е актът на отхвърляне на тази независимост. Той е още по-категоричен: „Пресветата архиепископска катедра на Охрид беше отново обединена и присъединена към всесветата апостолска и вселенска катедра, както и митрополиите и епископите, които принадлежат към нея....“

Нека отново да отбележим, че ако Охридската архиепископия е присъединена през 1767 г. към Константинопол, това показва, преди тази дата, подобна връзка не е съществувала, иначе изречението нямаше да има смисъл. След това се стига до начина: А той е, че чрез последователни набези узурпаторите крадешком завзеха архиепископското седалище противно на здравите и божествени правила на нашата света Църква, без съвета, избирателното право и съгласието на най-светите митрополити и изтръгнаха това достойнство чрез огромни парични жертви и разорителни подкупи.

Знаем, че митрополитите и обикновените архиепископи се назначават от Синода в Константинопол. Ако такъв беше случаят с Охрид, тогава защо е необходимо съгласието на други митрополити? Това изречение ясно показва, че митрополитите подчинени на Охрид и по това време са имали правото да назначават свой патриарх. Но амбицията, вдъхновена от името на архиепископ, заплашва с пълно унищожение паството и неговите пастири.

Тази опасност се появява тук, а не в многобройните архиепископии под юрисдикцията на Константинопол, защото Охридската архиепископия е било в други условия. И накрая, нека се спрем на думата архиепископ. За да разберем смисъла в който се използва, трябва да имаме предвид равенството между патриарх и архиепископ. Така патриархът, който живее в Охрид, е едновременно и архиепископ на този град, тъй като папата е епископ в Рим. На друго място обясних, че няма други значения на тези понятия.

…„По всички тези причини, след като отидоха в столицата, Арсений, архиепископ на Охрид..., Тумий, епископ на Кастория, Герман – на Воден и др. и т.н., и чрез прошение, подписано и подпечатано с техните печати и от всичките им подчинени християни, умолявали Негово Височество, нашия много могъщ император (султана), да намерят своето спасение при Светият патриаршески и вселенски престол“.

Ако вече бяха подчинени на Константинопол, тези прелати нямаше да дойдат и да молят „Великия турчин“ да им позволи да потърсят спасението си в подчинението на вселенския патриарх.

След като искането беше удовлетворено, и бившата архиепископска Охридска катедра, заедно с подчинените ѝ митрополии, бяха включени в едно цяло с останалата част от Църквата, за да бъдат и отсега нататък подчинени на вселенския престол, както останалите митрополии в Европа и Азия, които по всяко време са били подчинени на икуменическата катедра на Константинопол, като са част от светия Синод имайки

право на глас в всички въпроси и притежават прерогативи, свързани с ранга на метрополията...

От всичко казано по-горе следва, че едната от двете български патриаршии, тази в Охрид, е просъществувала до 1767 г. и след това е била премахната. Нека не се казва, че в резултат на историческите обстоятелства, разказани по-горе, седалището на Охрид е само българско по произход и е станало гръцко; защото в страната около Охрид и особено в Дибра (Горен и Долен Дебър) има много малко етнически гърци: населението е изцяло българско и албанско.

Ние не намерихме нищо положително за премахването на другата българска патриаршия, основана в Търново в началото на XIII в. от папа Инокентий III и призната за автокефална от гръцкия патриарх в Никея. Знаем, че човек на име Игнатий, определен или като митрополит, или като архиепископ на Търново, се присъединил към Флорентийския събор, който обяви през 1439 г. унията на гърците и латините. В документ, датиран от 1630 г. и публикуван от Фарлати, се споменава град Търново и неговата църква: „Град Търново някога е бил столица и метрополия на Българско царство... Сега е седалище на архиепископ, гръцки митрополит, който е дружелюбен и благосклонен към католиците. Нему са подчинени епископите Никополис (Никопол) в България, Русорум (Русе), Бусгради (Разград), Пумаге, Пророти, Балбе и Варна в Сирфия, Силистрия (Силистра) и Терговисти (Търговище) във Влахия; que sedes est urbsque regia Vaivoda Padulii, qui catholicos singulari benevolentia complectitur. (който е седалище и столица на Войводата Падулий, който прегръща католиците с изключителна благосклонност.)[101]

Някои от тези имена очевидно са зле преписани, но във Voievode Paduleus е лесно да разпознаем Радул X, който царува във Влахия десет години след смъртта на Михаил Храбри. Това помпозно изброяване говори или за истински авторитет или за обикновена претенциозност? Ние го игнорираме; във всеки случай това е вторият документ, доколкото ни е известно, който загатва за независимата църква, основана от Инокентий III във Влахо-българското царство.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА СЕГАШНОТО СЪСТОЯНИЕ

Славяните християни, подчинени на Охрид или Търново, попадат под юрисдикцията на друга патриаршия, което не е най-важното в случая. Нека си припомним казаното по-горе. Българската църква приела славянския език; духовенството се набирало сред българите и говорело езика на вярващите. Но след потъпкването на местните църкви, висшето духовенство на България се избирало вече изключително от гърци, които оставали за кратко време в страната и не научавали езика. Славянската литургия е премахната, а българската е забранена.

„От този период“, казва гръцкият историк Филимон, на чийто авторитет се позоваваме тук, „бяха основани множество училища за елинизиране на целия Изток.“

До началото на XIX век, от религиозна и литературна гледна точка, гръцкият елемент окончателно беше завладял отново древната Константинополска империя, и доминираше изключително в България, в по-малка степен в Сърбия, и Молдова-Влахия. Но национална реакция срещу гръцкото влияние започна от началото на този век (XIX в.) в цяла Европейска Турция, точно по времето и по повод национално възраждане на Гърция.

Сред революциите, които почти до днес бушуват в Европейска Турция, огънят на борбата и важността на непосредствения резултат, привлякоха вниманието към

[101] Illyricum sacrum, tome VIII, page 244.

триумфа на Гърция и към надеждите, свързани с него. Може би не е достатъчно отбелязано, но изчезването на елинската националност е довело до дълбоко разделение сред християните от Изтока. Дотогава не е имало, строго погледнато, нито българи, нито гърци, нито славяни, нито албанци, а просто християни, потънали под същото иго, сред които несъмнено гърците са били най-дейни и интелигентни.[102] Те бяха, чрез Константинополската патриаршията, официални представители на християнството и дори успяха да се наложат, както над простите „раи“, така и на полунезависимите християни от Молдова-Влахия. Те вярваха, че това надмощие няма да бъде оспорено, когато се надигнат, за да извоюват своята независимост. Те твърдо се надяваха, че знамето на Гърция ще бъде общото знаме на източното християнство. И така, със сляпа, но трогателна увереност, те започнаха движението си в Дунавските княжества, тоест в страна, която не е гръцка. И веднага разбраха, че християните, които не са от тяхната народност, не ги последваха в борбата за свободата на гръцката националност, а искаха сами да се бият за свободата на собствените си националности.[103]

Молдова и Влахия вече се върна към националната си култура с латински произход. А местното духовенство възстановява богослужебнията на славянски език. Същият стремеж се проявява днес в България, която не е облагодетелствана, както тези провинции, от политическа полунезависимост, но и тук националното чувство е не по-малко изразено. В Босна има същата тенденция.

Трябва да признаем, че повечето от страните, които искаха да избягат от хегемонията на Гърция, все пак ѝ дължаха много в интелектуален и религиозен план. Гърците твърдят, че за християнския Изток е за предпочитане да не се стига до разцепление. Но, ние не сме виновни, че гърците са загубили надмощието си и не им пречим да го завладеят (Изтока), ако могат.

В това отношение нямаме никакви пристрастия или предпочитания; но тази безпристрастност ни принуждава да признаем, че, независимо дали е така, днес румънците и славяните ще предпочетат това отвратително иго пред гръцката хегемония. Нямам намерение да обясняваме подробно спора, който се води в момента между гърци и българи. Искам само да посоча неговия исторически произход. Тук са и актуалните оплаквания срещу висшето гръцко духовенство, както са формулирани в нещо като български манифест, появил се на няколко езика;[104]

„1) Считайки епископиите и архиепископиите за спахилъци и феодални владения, от които да черпят пари и да пълнят касите си, патриархът и Синодът се грижат винаги да избират за епископи, не онези, които са просветени, имат солидно образование и водят примерен и назидателен живот, а онези, които им дават най-голем подкупи... както признават самите епископи, когато принуждават пасомите си да им дават пари.

2) Срещу пари те дават свещеничеството на недостойните; за пари те анулират законни бракове и потвърждават незаконни бракове; срещу пари те осъждат и наказват невинни свещеници и оневиняват виновните; за пари те умножават броя на свещениците без необходимост и не се интересуват откъде и как могат да се издържат ръкоположените; за пари, те накрая нарушават всички закони на Църквата. Също така

[102] Изводът на автора не е верен. Разделение между народите на Балканите винаги е съществувало. Но тази илюзия е характерна за западноевропейците и техния панелинизъм, особено силен сред французите и англичаните, и особено вреден за нас българите. (б. пр.).

[103] Имаше изключения за епирците от гръцки обред, които са елинизирани и за няколко куцовлашки племена, изолирани сред гърците и албанците. Някои от най-известните мъже в Гърция са от влашки или албански произход. Б. пр.: Всъщънтост по-голямата част от съвр. гърци са потомци на елинизирани албанци и куцовласи. Потомците на старите гърци живеят само в Пелопонес и на о-вите Крит и Кипър.

[104] Les Bulgares et le haut clergé grec. Constantinople. (Българите и висшето гръцко духовенство. Константинопол.)

всяка длъжност и всеки епископски берат, се предшестват от отвратителен пазарлък, последван от потисничество и преследвания. …

4) Гръцките епископи не само не учат народа на благочестие, нито го назидават чрез службите си, но те дори не са в състояние да изпълнят тези свети задължения, първо защото са груби, невежи, и не знаят нашия език. И като не знаят езика ни, те не само не дават на нашия народ християнска утеха и назидание, но се опитват да попречат дори на тези, които биха могли да го направят, като използват всички средства, за да прогонят нашия език от нашите църкви, и да въведат гръцкия език, който за нашето население е напълно неразбираем.

5) Но това не е достатъчно за гръцките владици. Тяхното поведение, противоречи на християнските принципи, и човечността, а те се отдават на най-скандалното безредие. Такова е гръцкото духовенство, такова е поведението им, такава е службата им.”

Такова е мнението на повереното на грижите им стадо. Във вече цитираната брошура ние отговорихме по най-добрия начин на някои от тези обвинения, които не искаме да подкопаваме или да им противоречим... Още веднъж, ние не сме ангажирани с полемиката повече, отколкото в политика и в историята.

Трябва да посочим недостатъците или грешките на Църквата, която в други отношения е заслужила пред християнството. Ние само искаме да покажем на нашите източни братя, чувствата на милосърдие, с които Римокатолическата църква е отворена към тях. Искаме да достигнем до тях; а не да се опитвате да ги смажем, като ги обвинявате за последствията от една абсурдна ситуация, за която сегашните поколения не са отговорни. Затова ще се ограничим до излагането на ситуацията която произтича, от започналия в момента дебат между гърци и българи.

Видяхме как се отнасят българите към висшето гръцко духовенство. И ние трябва да приемем, че при наличието на такава вражда, оправдана или не, от Константинопол гръцкото духовенство вече не може да изпълнява полезно апостолската мисия в България за нейния народ. В интерес на религията, и ако не иска да бъде обвинено, че държи на юрисдикцията си по светски причини, остава ли му нещо друго освен честно отстъпление, позволявайки възраждането в България на независимата църква, към която, както исторически видяхме, българите имат право да претендират?

Що се отнася до българите, от момента в който те са изградили такова мнение за сегашното си висше духовенство, правилно или не, и приемайки това духовенство за чуждо, могат ли да имат друго желание освен да се избавят от него?

Те искат, да се защитят от опитите на елинизма, за посегателство на тяхната национална култура. И могат да потърсят тази гаранция, ако не от главата на универсалната Църква, то от този, който не е нито французин, нито грък, нито германец, нито славянин, а истински католик?

Къде ще намерят свобода за своето духовенство? В истинската апостолска традиция, която е основа на самото съществуване на папството. За това трябва да се свържат с папата, който според своето положение, дори и понякога застрашавано, е единственият свободен и независим.

Какво всъщност показва това историческо изследване? На два пъти Българската църква получава самостоятелен архиерейски статут, през IX, и през XIII век, признат и даден от Светия Римски престол. На два пъти България се оставя да бъде водена от политически съображения, и се привързва към Константинополската патриаршия; и на два пъти това отстъпление, доведе до пълното поглъщане на Българската църква, така че днешните гръцки автори дори отричат, че някога е съществувала Българска църква.

Религиозната съдба на България е записана в нейната история. Ако тя не се обедини отново с католическата църква, скоро ще свърши, независимо под какво, дори

и помпозно заглавие да приеме, тя ще бъде осмивана от гръцката църква, и впоследствие ще бъде погълната, или от гръцката църква, или от руската църква.[105]

ДОКУМЕНТИ, КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА НА ПАПА ПИЙ IX С БЪЛГАРИТЕ-УНИАТИ

ЕНЦИКЛИЧНО ПИСМО НА НЕГОВО СВЕТЕЕЙСТВО ПИЙ IX ДО ИЗТОЧНИТЕ ХРИСТИЯНИ, „В СОПРЕМА ПЕТРИ“, НА ДЕНЯ БОГОЯВЛЕНИЕ 1848 г.

(Извлечение.)

... Ние ще запазим напълно непокътнати вашите конкретни (б. пр. гръко)католически[106] литургии, които ние наистина почитаме, защото се различават по няколко неща от тези на латинските църкви. Защото вашите литургии също са били почитани от нашите предшественици, тъй като са похвални поради почтената древност на техния произход и са написани на езици, говорени от апостолите или от отците, и включват церемонии с внушителен блясък и великолепие, подходящи да вълнуват вярващите със своето благочестие и почит към светите тайни.

Тази загриженост на Апостолическия престол за литургиите на източните християни се демонстрира от няколко декрета и конституции, които римските понтифи (папи) са издали, за да се запазят тези литургии. Сред тези документи е достатъчно да си припомним писмата на нашия предшественик Бенедикт XIV, и по-специално това, което е написано на 26 юли 1755 г. започващо със следните думи: „Allatae sunt.”[107] показващи свободата, оставена на източните свещеници, дошли на Запад, не само за да извършват богусложение в нашите църквите според собствения обред на техните народи, но и за да имат на няколко места, и особено в Рим, църкви построени според тяхна специална употреба. На Запад също няма недостиг на манастири от източния обред, нито на други учреждения, предназначени да приемат източни християни, нито колежи, създадени специално, за синовете на източните християни, сами или смесени с други млади хора, да изучават буквите и свещените науки, да се обучават в свещенодействие и така да се научат да изпълняват църковни функции всеки в своята страна.[108]

---

[105] Изключително верен извор, който историята на Нова България потвърди напълно. Гръцката, сръбската и румънската църкви погълнаха всички екзархийски епархии попаднали под тяхна власт с паралелното асимилиране на населението. новоизмислената Македонска държава претендира за наследството на Охридската архиепископия, като никога не съществувала Македонска църква, а днешната БПЦ е сляпо оръдие в ръцете на Руската и сръбската православни църкви, както и на Константинополската патриаршия. Православието се оказа проклятие за българите и България! (б. пр.).

[106] В писмото се употребява думата католическа, тъй като официално двете течения на християнството се наричат римо-католичество и гръко-католичество. Термините ортодоксален (православен) са вторично възникнали. (б. пр.).

[107] „Те дойдоха“. (б. пр.).

[108] Тържествено се отслужват литургии според източните ритуали в главните църкви на Париж сред огромно множество от вярващи. Много римокатолици получават там светото причастие при богослужението на арменски или сирийски свещеник. За тази цел е създадена „L'Œuvre d'Orient“ - френска асоциация, основана през 1856 г., подпомагаща източните християни. Тя работи в 23 страни, главно в Близкия изток, Африканския рог, Източна Европа и Индия. Тя осигурява на епископите, свещениците и религиозните общности, както и на доброволци, средствата за изпълнение на техните мисии: образование, грижи и социално подпомагане, помощ за бежанци, и културното наследство.

АКТ ЗА СЪЕДИНЕНИЕ НА БЪЛГАРИТЕ С РИМСКАТА ЦЪРКВА

Всеки l християнски свят знае, че българският народ някога е имал национална, канонична и независима църковна йерархия, която е била обединена и свързана със синовно подчинение към Светата Римска църква и е била призната от последната за канонична и независима.

Особени обстоятелства, съчетани с непоносими събития, позволиха на гръцкия патриарх в Константинопол да лиши българския народ от тази канонична институция и да го подчини на Константинополския престол. През целия този период българите не са преставали да протестират остро срещу тази узурпация на най-свещените им права.

Сегашният ни народ, изповядващ същите убеждения, уважава тези права и смята, че те не могат да бъдат отнети или унищожени от времето. Насърчен от уверенията, дадени от Негово Величество Султана, нашия суверен, в Хатихумаюна от 6-18 февруари 1856 г., уверения, които гарантират свободата на съвестта за цялото население на Османската империя,[109] ние протестираме днес, както нашите предци постоянно са го правили, особено след като виждаме, че универсалния морал и интелектуално ни развитие, са застрашени от потисничеството и антиканоничните злоупотреби на гръцкото духовенство.

От една страна, сме скандализирани от безнравственото поведение и развратния живот на гръцките владици, няколко от са били изправени пред съдилищата за престъпления като убийство и насилие. От друга страна, изпълнен с усърдие за запазване на православната вяра в нейната чистота, предадена от нейните предци, тъй както последните са я получили и от светите апостоли и вселенските събори, българският народ, наранен в своята религиозност съвестта, поради всички предходни съображения, реши да прекъсне връзките, които го свързват с гръцкия патриарх в Константинопол, и да се отдели от неговата неканонична власт.

Това заявявахме на няколко пъти и сега пак тържествено заявяваме, че признава завинаги светата Българска Константинополска Църква[110] за своя истинска духовна майка.

Българският народ горещо желае чрез посредничеството и грижите на тази света Църква да бъде възстановена неговата древна канонична и самостоятелна йерархия и нейният водач, както и неговите приемници да носят титлата Български патриарх.

Признавайки споменатия духовен водач за глава на цялата Българска църква, на цялото българско духовенство, на което той ще бъде водач, според предписанията на Църквата и законите на империята, българският народ желае да се възстанови нейната канонична и независима йерархия, под закрилата и покровителството на светата Западна Римска църква, която по-рано е признавала българската йерархия за канонична и независима.

За тази цел долуподписаният, на когото нацията е дала пълни правомощия да предприеме необходимите стъпки за подновяване на връзката със светата Западна Римска църква чрез главата на тази Църква, който е истинският наследник на Свети Петър и върховният глава на Римската църква, ние тържествено заявяваме, че признаваме за свети догмите и церемониалите на Западната Римска църква и

[109] Ето разпоредбите на Хатихумаюн, на които се позовават българите: „Моята Височайша Порта ще вземе мерки да осигури на всяка религия, независимо от броя на нейните привърженици, пълна и цялостна свобода на нейното изповядване... Имайки предвид, че всички религии са и ще се практикува свободно в моята държава, нито един поданик на моята империя няма да бъде възпрепятстван в изповядването на религията си, и няма да бъде по никакъв начин притеснен в това отношение. Никой няма да бъде принуден да смени религията си“.

[110] Става дума за католическата църква, която българи-унияти основаха наскоро в Константинопол.

обещаваме пълна и искрена вярност на Н. В. папа Пий IX, и неговите приемници, които ще го заместят в това високо достойнство, както и неговото духовенство.

Нещо повече, знаейки постановленията на светата Западна Римска църква, ние имаме, подобно на българския народ, убеждението, че нашите религиозни церемонии, нашата литургия, обичаите на нашия клир и нашият начин на изповядване на догмите, ще останат непокътнати и идентични в същото начинът, по който всичко това в момента се осъществява в източните църкви, което освен това е разрешено и решено на събора във Флоренция, по отношение на догмите и церемониите в източните църкви.

Следователно, долуподписаните се молят на Н. В. Папа Пий IX да приеме унията по горния начин и общение с нашата Българска църква и да благоволи да признае без никакво ограничение нашата канонична и независима йерархия.

И накрая, ние смирено молим Негово Светейшество да покани Негово Величество Императора на Франция да бъде, в качеството си на най-голям син на Църквата, посредник с Негово Величество Султана, така че нашата йерархия да бъде призната за независима от правителство на Османската империя, и това правителство да ни даде доброжелателна защита срещу интригите, които могат да се случат от страна на гръцкото духовенство или от друга страна.

Молим също така френското правителство да благоволи да ни предостави официално своята защита и почести, както ги е предоставило на другите народи в Османската империя, които признават Западната църква. Основавайки нашите надежди на християнското милосърдие на Негово Светейшество, ние се подписваме по-долу с най-голямо синовно уважение!

До Негово Светейшество, от най-скромните служители.

ОБРЪЩЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯТ НАРОД КЪМ ПИЙ IX И ОТГОВОР НА НЕГОВО СВЕТЕЕЙСТВО

Константинопол , 18-30 декември 1860 г.

Пресвети отче, Ние, долуподписаните, клирици и миряни на българския народ, в името на нашите събратя, заявяваме, че признаваме Ваше Светейшество за глава на цялата католическа църква, за приемник на Свети Петър и викарий на Исус Христос и заявяваме, че изповядваме всички истини, на които учи светата Римска църква, в съответствие с акта на изповядване на вярата, който представихме в присъствието на Техни светлости, монсиньор Брунони, апостолически викарий, и монсиньор Хасон, арменски примас в Константинопол.

Ние молим Ваше Светейшество да пожелаете да запазите нашите църковни обреди и обичаи, в съответствие с решенията на светите вселенски събори, и по-специално този във Флоренция. Преклонени пред престола на Ваше Светейшество, ние измолваме апостолското благословение на Светата Ви личност върху целия български народ.

(Следват подписите на духовенството и делегатите българи-униати.)

ОТ ПАПА ПИЙ IX, ДО МОНСИНЬОР БРУНОНИ, АПОСТОЛИЧЕСКИ ВИКАРИЙ В КОНСТАНТИНОПОЛ

Достопочтени брате, поздрави и апостолско благословение,

Изпитахме изключителна радост в Господа, когато след различните вече публикувани новини за връщането на българите към вярата и католическото единство, видяхме, че този подход е спасителен и толкова желан, след като получихме, благодарение на Бога, щастливо начало, защото в тези дни, ти ни изпрати,

достопочтени брате, писмата адресирани до нас от няколко български клирици и миряни, които ни съобщават, за наше голямо задоволство, че вдъхновението на божествената благодат ги е оттеглило от бездната на един много фатален разкол и ги върна обратно в лоното на католическата църква, тази майка, пълна с любов.

Ето защо в своите писма те изрично ни заявяват, че вярват и изповядват всичко, което тази свята Римска църква, майка и господарка на всички църкви, вярва и учи, и да признават с уважение и пълно подчинение Римския понтифекс като глава на цялата католическа църква, наместник на нашия Господ Исус Христос на земята и приемник на блажения Петър, принц на апостолите, точно както имаха честта да го заявят ясно и публично чрез моята годишна изповед на вярата, формулирана пред вас, пред почитаемия брат Антоан, археиепископ-примас на арменците, и в присъствието на други апостолически префекти и свещеници от двата клира (латинското духовенство и арменското духовенство), на 30 декември миналата година.

Когато гореспоменатите писма от българите достигнаха до нас, всред мъката, причинена ни от много горчивите бедствия, които потискат Църквата в тези дни, изпълнени с траур, и многобройните опасности, които заобикалят католическото паство от всички страни, ние благодарихме, с цялото смирение на сърцата си, към Бога за всяка утеха; който имаше удоволствието да донесе, чрез това радостно събитие, такава сладка утеха на нашата болка.

Без никакво отлагане написахме, почитаеми братко, това писмо, с което препоръчваме да съобщим от наше име на същите тези българи-униати, че сме на върха на радостта от така желаното им завръщане към вярата и нейното католическо единство.

И от наше име вие ги уверете, с най-нежни думи, в изключителната и много бащинска нежност, която имаме към тях, прегръщайки ги с любов, като нашите много скъпи деца и като тези на Католическата църква, готова да изпълни всичко, което може допринесе за тяхното най-голямо духовно предимство.

И да помолим Бога скоро да прегърнем и съединим него и светлината на благочестието с всички останали членове на благородния български народ, особено със свещенослужителите и с високото църковно достойнство!

Същите тези скъпи деца, българите-униати, много почтително ни обясниха в своите гореспоменати писма своите желания за запазване на техните свещени и законни обреди, техните церемонии, тяхната литургия и тяхната йерархия.

Ето защо, почтени братко, вие ще потвърдите от наше име това, което почтеният брат Антоан, архиепископът-примас на арменците, вече им отговори, а именно, че ние най-охотно ще им предоставим това, което сме изразили и декларирали ясно и открито в нашето енциклично писмо до източните християни от 6 януари 1848 г. Ние също не се съмняваме, че същите тези българи-униати ще продължат да служат с подобаващата на католиците лоялност на Негово Величество Великия Господар, суверен на Турция.

Но докато предоставяте цялата тази информация на същите тези скъпи синове, българите-униати и като им съобщавате нашето писмо, вие също така ще ги уведомите, че ние им даваме с любов, от дъното от сърцето си, апостолската благословия, също така оформяйки обета за всичко, което може да допринесе за истинското щастие, и че ние не преставаме да отправяме към най-добрия и много велик Бог най-горещите молитви, така че той да може да се разпространява все по-изобилно върху тях пълнотата на богатството на Неговата божествена благодат.

И накрая, като залог за нашата особена добра воля към вас, почтени братко, ние с любов ви даваме апостолската благословия, както и всички ваши духовници и всички верни миряни, поверени на вашите грижи.

Дадено в Рим, в „Св. Петър“, на 21 януари 1861 г., в 15-ата година от нашия понтификат.

папа Пий IX.

Пек
Приштина
Подгорица
Кустендил
(Велбунар
Призрен
Скопје
Моровизд
Дебар
(Деври)
Драч
Тирана
Струмица
ОХРИД
Битола
Верија
Солун
Валона
Костур
(Касторија)
Главиница
Гребена
Серфиџе
(Србица)
Јанина
Лариса
ГРАНИЦИ НА
ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА
Диецеза во периодот од 1223-1230г
Пеќ
Приштина
Подгорица
Кустендил
(Велбунар)
Призрен
Скопје
Моровизд
Дебар
(Деври)
Драч
Тирана
Струмица
ОХРИД
Битола
Верија
Солун
Валона
Костур
(Касторија)
Главиница
Гребена
Серфиџе
(Србица)
ГРАНИЦИ НА
ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА
Диецеза за време на Цар Душан 1334-56